

Net alsof ik een object ben

**Een onderzoek naar de vraag hoe seksueel
objectiveren moreel beoordeel kan worden**

Universiteit Utrecht

2015

Leanne Marije Reijners

- 3677230 -

Leeronderzoek Bachelor Wijsbegeerte

o.l.v. Mevr. Dr. Annemarie Kalis

(A) Op de filmset

Nog één blik, nog een allerlaatste glimp. Vanuit mijn ooghoeken neem ik haar vanaf een veilig afstandje nog eenmaal helemaal in me op. Een sexyer lady kan ik me niet voorstellen. Wat een vrouw, die Jessica. In gedachten ontdoe ik haar van haar jurk; er onthult zich een zeer verleidelijk lichaam voor me. Lang kan ik er helaas niet van genieten. Weg is ze. En de schijnbare stilte van mijn gehoor vult zich weer met het rumoer van gesjouw van decor, gelach, hardop geoefen en gesnauw van mijn collega's. De filmopname kan ieder moment beginnen en zuchtend pak ik mijn tekst nog eens erbij.

Hoe ik ook probeer me alleen te concentreren op mijn tekst, ik zie alleen maar haar twee welgevormde billen. Een mooi kontje dat ik heerlijk stevig zou willen vastpakken. "Niet aan denken, niet aan denken" zeg ik tegen mijzelf. Maar hoezeer ik ook mijn best doe, de gedachten aan haar worden alleen maar sterker.

"Roger! Roger! Waar hang je nu weer uit!?" Ik schrik op. De geërgerde stemmen hoor ik steeds luider en het besef dringt langzaam binnen dat ze me verwachten op de set. Ik werp nog een laatste blik op mijn tekst en loop de filmset op waar een groot aantal boze gezichten mij aanstaren. Herman kijkt me grijzend aan. Alsof hij buiten ons actespel me ook al wil terroriseren. Schuld bewust ga ik op mijn plek staan. De opname begint.

(B) Die avond in de kroeg

Ik kan niet zeggen dat ik heel slecht acteerde, maar ik liet gewoon net niet zien wat de regisseur van me verwachtte. Herman is boos weg gelopen en de productie hoopt maar dat hij morgen nog wel een tweede verfilming wil doen. Ik maak me er niet erg druk om, morgen is er een nieuwe dag. Nu wil ik niets liever dan het gebeurde vergeten en genieten van de avond.

Wanneer ik de kroeg in loop, zie ik aan de bar mijn goede vriendin Betty Boop zitten. Ik kruip naast haar, bestel een whisky voor haar en mij en vraag hoe haar dag was. Verdrietig vertelt ze me hoe ze bij de auditie voor de zoveelste keer werd afgewezen met als excuus dat ze een kleurrijker type zochten. Ik voel met haar mee en triest staren we voor ons uit.

Net als ik een tweede whisky wil bestellen, gaat de deur van de kroeg open. Een stel jonge vrouwen komt binnen. Je hoort het aan het geklik van hun hakken op de vloer. Ik voel hoe alle mannen hen even met hun blik volgen en zich laten bedwelmen door het vrouwelijk schoon dat voorbij loopt. Ook ik kijk op en tot mijn verbazing beweegt zich daar tussen zeven andere schone dames Jessica, de mooiste van allemaal. Opnieuw bevangen door haar overweldigende schoonheid staar ik haar na. Nauwlettend houd ik haar in het oog. Omringd door haar vriendinnen, begeeft ze zich naar het midden van de dansvloer. Ze voelen zich duidelijk bekeken, maar ze laten zich niet gek maken en de groep dames begint vol overgave te dansen.

Net als de andere mannen uit de kroeg moedig ik ze aan om op de tafels te gaan dansen. We fluiten en juichen ze toe. Sommigen proberen de meiden zelfs op te tillen. Dat lijkt het groepje echter te ver te gaan en ze haken af. Achter elkaar passeren de dames mij op weg naar de uitgang van de kroeg. Ook Jessica passeert en tot mijn grote vreugde blijft ze staan op nog geen anderhalve meter van me vandaan en kijkt me recht aan. Ik probeer zo stoer en verleidelijk mogelijk over te komen, en weet haar nog net een knipoog te geven, voordat ze door de anderen mee naar buiten wordt gesleept.

(C) Buiten op straat

Ze heeft me in ieder geval gezien, dat moet wel! Het eerste contact is gelegd, nu verder. Ik loop snel naar buiten achter de meiden aan. In de verte zie ik haar in silhouet op een bankje onder een straatlantaarn. Ze houdt één schoen in haar handen. De anderen zijn doorgelopen. Ik verzamel moed en ga naast haar zitten. Ze reageert verrast maar positief. Niet veel later zitten we samen op een terras. Tot diep in de nacht praten we. Ik ben blij dat ze zo kan lachen om de grapjes die ik maak. Het voelt alsof ik nu meer kans maak.

Wanneer de kroegen sluiten en iedereen naar huis vertrekt, stel ik haar voor mee te gaan naar mijn huis. Ze stemt in en mijn geluk kan niet op. Al blijft het natuurlijk spannend of het me zal lukken of niet. Thuis aangekomen doe ik alleen kaarsen aan. De kamer wordt gehuld in een romantische sfeer. Ik vraag of ze wat wil drinken en schuif naast haar op de bank in mijn woonkamer. Ik kijk haar aan en zie hoe ze dromerig voor zich uitstaart. Het is altijd spannend de eerste aanzet te geven. Je weet nooit of je beet hebt. Toch gok ik erop dat het juiste moment is gekomen. Ik kruip dicht naar haar toe en gooi mijn arm om haar heen. Ze reageert noch bevestigend noch afkeurend. Ik beschouw dat maar als een goed teken en ga een stapje verder. Langzaam laat ik mijn hand afglijden naar haar billen. Alleen daarbij al voel ik hoe het meer en meer gaat knellen in mijn broek. Mijn pik schreeuwt als het ware om bevrijding. Hij wil seks en ik ook. Als zij nu ook maar wil....

(D) De volgende dag op de set

En "CUT" klinkt het door de gehele ruimte. De film staat erop en opgelucht loop ik de set af. Plotseling hoor ik een zwaar briesen achter mijn rug vandaan komen. Betty komt stampvoetend op me af. Ze vraagt wat mij gisteren mankeerde. Ik kijk haar verward aan. 'Waar heeft ze het over?' vraag ik me af. Ik haal mijn schouders op en wil doorlopen. Blijkbaar was dat niet de reactie waar ze op hoopte. Ze kijkt me woedend aan en hoewel ik weet dat Betty niet rood kan worden, besef ik achteraf dat dit het moment is waarop ieder ander knalrood van woede tegenover je zou staan. In al haar nijd hoor ik hoe ze een mond vol verwijten naar mijn hoofd slingert over mijn 'zogenaamde' kinderachtige gedrag van gisteravond, waarin ik alle meiden heb zitten najoelen en toefluiten en alleen maar mijn pik achterna zou hebben gelopen. "Jessica Rabbit is een arrogante bitch en dat weet je", schreeuwt ze luid en duidelijk. "Je loopt alleen maar op haar te geilen. Kijk toch eens verder dan je pik lang is. Vrouwen zijn meer dan alleen seks!" Ik voel met het schaamrood op mijn wangen hoe al mijn collega's deze onbedoelde scène aanschouwen. En te trots om serieus te reageren, laat ik mijn beste vriendin staan en loop stoïcijns verder. Diep in mijn hart echter voel ik hoe haar woorden me hebben geraakt. Vertwijfeling maakt zich van mij meester. Zou Betty dan ergens toch een punt hebben?

- Leanne Reijners -

Geïnspireerd door de film 'Who Framed Roger Rabbit?' (The Walt Disney Company, 1988)

Inleiding

Het is 3 Augustus 2015 en op de voorpagina van de *Verdieping in Trouw* staat met grote letters "IS gebruikt yezidi's al jaar als seksslaven". Vrouwen en jonge kinderen worden verhandeld, mishandeld en verkracht.¹ Op verafschuwende toon is het bijhorende artikel geschreven. Hoe bestaat het dat mensen zo met hun medemens omgaan!

Wat maakt deze praktijken nu zo afgrijselijk? Daar is een veelheid van redenen voor te noemen. Zo wordt er bij deze vrouwen en kinderen op geen enkele manier rekening gehouden met hun wensen of gevoelens. Alles wat deze kinderen en vrouwen moeten doen, doen zij onder dwang. Er wordt verder geen waarde gehecht aan hun lichamelijke integriteit en gezondheid zodat fysiek geweld zonder scrupules op hen mag worden uitgeoefend. Ze worden letterlijk verhandeld en zo ook behandeld. Dat houdt in dat deze vrouwen en kinderen inwisselbaar zijn; zij worden niet als uniek persoon geacht. Zij worden alleen voor de seks gebruikt, alsof hun leven verder niets méér te betekenen heeft. Hun levenswaarde wordt gereduceerd tot het seksueel bevredigen van een ieder die daar behoefte aan heeft.

Door iemand tot koopwaar te bestempelen, bestemd voor seksuele doeleinden, waarbij niemand acht slaat op iemands integriteit, gezondheid en gevoelens lijkt een mens meer tot object te worden gemaakt dan als zijnde een volwaardig mens te worden behandeld.

Nu betreft het hier een zeer extreem voorbeeld waarin een mens als object wordt behandeld. In veel gevallen echter is de scheidingslijn om aan te geven wanneer iemand nog als mens wordt gezien of wanneer iemand louter als object wordt beschouwd veel onduidelijker. Bovendien kan bij dit extreme voorbeeld rustig gesteld worden dat nagenoeg heel Nederland, zelfs de gehele Westerse maatschappij, hier grote bezwaren tegen heeft. De moraal is duidelijk en wordt niet betwist, terwijl in andere gevallen eindeloze discussies kunnen ontstaan. Zo'n eindeloze discussie betreft bijvoorbeeld het maken, tonen en consumeren van pornografisch materiaal. Wie in een Google zoekopdracht "porno, is dat normaal?" of "porno en seksueel objectiveren" invoert, krijgt talloze hits waarin discussies staan weergegeven rondom de vraag of porno normaal en onschuldig is of dat het toch schadelijke effecten teweeg brengt.²

Een ander voorbeeld dat relatief nog weinig aandacht heeft gekregen, zijn de drie verschillende situaties (A, B en C) die hierboven in de vorm van een casus zijn beschreven. De casus eindigt in het laatste deel (deel D) met de vraag in hoeverre moreel geaccepteerd mag worden dat Jessica wordt opgevat als louter seksueel lustobject.³ De casus heeft hier willen laten zien dat het reduceren van iemand tot een seksueel lustobject (zie Hoofdstuk 1 voor een uitgebreide definiëring) niet alleen bij de wat meer duidelijke voorbeelden het geval is, zoals bij de Yezidische seksslaven of bij pornografie, maar dat bij iedereen in het dagelijks leven bezwaren kunnen opkomen zoals Betty deze naar voren brengt. De morele vraag over welk gedrag in dit soort alledaagse situaties al dan niet acceptabel is, wordt echter nauwelijks gesteld. Het is het doel van huidig onderzoek hier wel aandacht voor te hebben. Om op het gebied van moraliteit meer te kunnen zeggen over specifieke dagelijkse situaties waarin iemand als louter seksueel lustobject wordt beschouwd, dient eerst te

¹ Neurink, Judith, "Yezidi-meisje van zeven is voor IS al prima slaaf", in *de Verdieping* (Trouw), maandag 3

² Voorbeelden van internetsites die middels de google zoekfunctie kunnen worden gevonden zodra "porno, is dat normaal?" of "porno en seksueel objectiveren" worden ingetypt:

<https://opentheboxplease.wordpress.com/2013/11/12/porno-het-moet-maar-normaal-gevonden-woorden/>
<http://www.eo.nl/beam/geloven/item/ik-doe-niet-mee-aan-vrouwen-objectiveren/>
<https://edgeofeuropa.wordpress.com/2013/07/31/objectivering/>

³ Jessica Rabbit is een tekenfiguur uit de film 'Who Framed Roger Rabbit?'. Zij is getekend op de meest extreem sexy wijze en doet daarmee de mannen het hoofd op hol slaan. Zij is hierdoor het ultieme voorbeeld van een vrouw die door anderen, zowel door de filmmakers als door de mannen uit de film, wordt opgevat als seksueel lustobject. Voor een korte kennismaking met Jessica Rabbit en Betty Boop, zie <https://www.youtube.com/watch?v=fIXAT6fGUw4> of zoek bij www.youtube.com naar 'Jessica Rabbit, Why don't you do right?'.

worden onderzocht wat in het algemeen de morele overwegingen kunnen zijn t.a.v. situaties waarin mensen, zowel vrouwen als mannen, als louter seksueel lustobject worden beschouwd. De hoofdvraag van dit onderzoek zal daarom als volgt luiden: *Hoe kan gedrag moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject?*

De casus kent zoals gezegd drie verschillende situaties. In de eerste situatie, deel A, beleeft iemand (Roger) de ander (Jessica) op zeer impliciete wijze als louter seksueel lustobject. In de vervolgsituaties (deel B en C) wordt de ander steeds explicieter neergezet als louter seksueel lustobject.⁴ Daarom correspondeert ieder deel respectievelijk met de volgende deelvragen: (A) Hoe kan *onopvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject (B) Hoe kan *opvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject? (C) Hoe kan het *impliciet vragen naar seks* waarbij de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject moreel worden beoordeeld?

Deze drie situaties en deelvragen zijn zo gekozen dat voor de meeste mensen de situatie herkenbaar is, waardoor de vraagstelling van huidig onderzoek zo wellicht meer tot de verbeelding spreekt en hierdoor eveneens een grote reikwijdte heeft. Om dezelfde reden is ervoor gekozen dat in de casus een man een vrouw tot louter seksueel lustobject reduceert en niet andersom. Immers, binnen psychologisch onderzoek (zie Hoofdstuk 1) ligt de nadruk op vrouwen die hieronder te lijden hebben, doordat zij meer als seksueel lustobject worden opgevat dan mannen.⁵ Dat wil niet zeggen dat huidig onderzoek zich alleen richt op het opvatten van een vrouw als seksueel lustobject. Uit meer recent psychologisch onderzoek blijkt dat ook mannen steeds vaker hieronder lijden.⁶ Huidig onderzoek zal daarom in de morele analyse niet differentiëren tussen beide seksen.

Om deze hoofdvraag en deelvragen te kunnen beantwoorden, zal alvorens tot de casusanalyse over te gaan, allereerst in hoofdstuk 1 kort worden beschreven hoe de term seksueel lustobject in nauwe relatie staat tot de veelvuldig gebruikte term seksueel objectiveren. Daaropvolgend zullen in hoofdstuk 2 verschillende morele visies t.a.v. seksueel objectiveren worden besproken (o.a. van de filosofen Immanuel Kant, Andrea Dworkin, Martha C. Nussbaum) om zo in hoofdstuk 3 tot de conclusie te komen dat voor het moreel beoordelen van seksueel objectiveren (1) een individuele benadering van nut kan zijn en (2) dat het aannemen van twee gescheiden belevingswerelden het binnen één theorie mogelijk maakt zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten. Wat deze twee conclusies tot gevolg hebben in de praktijk zal tot slot in hoofdstuk 4 worden uitgewerkt aan de hand van de morele analyse van bovenstaande casus.

⁴ Een andere wijze om het verschil aan te geven tussen iemand impliciet dan wel expliciet als louter seksueel lustobject neerzetten, wordt weergegeven in het verschil in betekenis tussen (1) iemand louter als seksueel lustobject beschouwen zonder dat hier noodzakelijk verder duidelijke handelingen aan zijn verbonden en (2) iemand niet alleen als louter seksueel lustobject beschouwen, maar ook als zodanig behandelen. Deze overgang van impliciet (het beschouwen) naar expliciet (het er eveneens naar handelen) is geleidelijk beschreven in deel A tot en met deel C van de casus.

⁵ In het onderzoek van Fredrickson en Roberts (1997) worden meerdere onderzoeksresultaten aangehaald waaruit blijkt dat vrouwen meer worden aangestaard dan mannen. Dit gebeurt zowel bij de onderlinge interpersoonlijke contacten als in de wijze waarop sociale contacten in de massamedia worden uitgebeeld. Bovendien wordt binnen de media bij vrouwen een grotere focus gelegd op de (seksuele delen) van hun lichaam dan bij mannen. Zie Fredrickson, Barbara L., and Tomi-Ann Roberts, "Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks," *Psychology of Woman Quarterly* (Cambridge University Press), 21 (1997): 176.

⁶ Dit blijkt onder andere uit de volgende twee onderzoeken van Engeln-Maddox, R., S.A. Miller, D.M. Doyle, "Tests of objectification theory in gay and lesbian samples: Mixed evidence for proposed pathways," *Sex Roles* (Springer Science) 65 (2011): 519- 520; en Hebl, M.R., E.G. King, and J. Lin, "The swimsuit becomes us all: Ethnicity, gender, and vulnerability to self-objectification," *Personality and Social Psychology Bulletin* 30 (2004): 1322-1331.

Hoofdstuk 1

Definities van seksueel objectiveren

*

1.1. De relatie tussen de termen 'seksueel lustobject' en 'seksueel objectiveren'

De term 'seksueel lustobject' wekt veelal meerdere associaties op. Zo kan er worden gedacht aan prostitutie, pornografisch materiaal, of andere vormen van weergaven (e.g. film, tv-series, of alledaags taalgebruik) waarbij personen, met name vrouwen, worden neergezet als seksueel consumeerbaar. Het lichaam van de persoon die als seksueel lustobject wordt neergezet, kan middels seksuele handelingen en/of fantasieën worden geconsumeerd. Deze kerngedachte van 'seksueel consumeren' is meermaals terug te vinden binnen psychologische en feministische literatuur waar het gaat over *seksueel objectiveren*. In het onderzoek van Fredrickson en Roberts (1997) naar het mogelijke negatieve effect van seksueel objectiveren, wordt seksuele objectivering als volgt beschreven:

The common thread running through all forms of sexual objectification is the experience of being treated *as a body* (or collection of body parts) valued predominantly for its use to (or consumption) by others. [...] In other words, when objectified, women are treated *as bodies* – and in particular, as bodies that exist for the use and pleasure of others.⁷

In dit citaat komt duidelijk naar voren dat bij seksueel objectiveren vrouwen worden neergezet als seksueel consumeerbaar, of wel als seksueel lustobject. Degene die de ander tot object maakt, *objectiveert* de ander. Degene die wordt geobjectiveerd, is het *object*. Op deze wijze staan de tot *object* gemaakte persoon en de handeling *objectiveren* in nauwe relatie met elkaar. Kortom, wanneer het specifiek draait om een tot object geworden persoon die in dienst staat van andermans seksuele lustbehoeften dan wordt er gesproken van *seksueel lustobject*. En wanneer iemand de ander objectiveert tot een seksueel lustobject dan is de aanduiding hiervoor *seksueel objectiveren*.

Fredrickson en Roberts (1997) hebben voor bovenstaande definiëring onder andere gebruik gemaakt van de definitie die de feministe en filosofe Sandra Lee Bartky (1990; zie Hoofdstuk 2.1.2) tot twee maal toe, nagenoeg identiek, oppert in haar boek *Femininity and domination: studies in the phenomenology of oppression*:

- A. Sexual objectification occurs whenever a woman's body, body parts, or sexual functions are separated out from her *person* [mijn cursivering], reduced to the status of mere instruments, or regarded as if they were capable of representing her.⁸
- B. A person is sexually objectified when her sexual parts or sexual functions are separated out from the rest of her *personality* [mijn cursivering] and reduced to the status of mere instruments or else regarded as if they were capable of representing her.⁹

In dit citaat brengt Bartky twee extra elementen naar voren, anders dan in de definiëring van Fredrickson en Robert (1997). Zo schrijft Bartky over seksuele delen en/of functies die bij seksueel objectiveren worden geabstraheerd van de rest van iemands *persoon* (zie citaat A) of iemands *persoonlijkheid* (zie citaat B). Op deze wijze brengt Bartky het in acht

⁷ Fredrickson, et al., "Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks," 174-175.

⁸ Bartky, Sandra Lee, *Femininity and Domination: studies in the phenomenology of oppression* (London: Routledge, 1990), 35.

⁹ Bartky, *Femininity and Domination*, 26.

nemen van iemands persoonlijkheid/persoon in omgekeerd evenredige relatie met het beschouwen van iemand als object. Een terechte vraag zou hier zijn in hoeverre iemands persoon gelijk staat aan diens persoonlijkheid? Deze vraag valt echter buiten de onderzoeksdoeleinden van huidig onderzoek.

Een eenzelfde relatie tussen objectivering en onverschilligheid voor iemands persoonlijkheid is terug te vinden in een wat recenter psychologisch onderzoek door VandenBosch en Eggermont (2015). Volgens hen verwijst het volgende naar seksueel objectiveren:

Although these theories [theorieën van Fredrickson & Roberts, 1997¹⁰ en McKinley & Hyde, 1996¹¹] have been developed independently from each other, they both, center on the practice of treating individuals as (sexual) bodies while ignoring their personalities.¹²

Ook bij deze definitie draait het bij objectiveren om het behandelen van iemand als een (seksueel) lichaam, terwijl tegelijkertijd iemands zijn *persoonlijkheid* wordt genegeerd. Volgens VandenBosch en Eggermont (2015) wordt dit in meer recente literatuur ook wel aangeduid als “seksualiseren”. Zij beroepen zich hierbij op de definitie van seksualiseren zoals opgesteld door de American Psychological Association (2010; APA):

In contrast [to healthy sexuality], sexualization occurs when

- a person’s value comes only from his or her sexual appeal or behavior, to the exclusion of other characteristics;
- a person is held to a standard that equates physical attractiveness (narrowly defined) with being sexy;
- a person is sexually objectified—that is, made into a thing for others’ sexual use, rather than seen as a person with the capacity for independent action and decision making; and/or
- sexuality is inappropriately imposed upon a person.

All four conditions need not be present; any one is an indication of sexualization.¹³

In dit report van de American Psychological Association (2010) wordt seksueel objectiveren gezien als een mogelijk karakteristiek van seksualiseren en niet als synoniem gebruikt. De vraag rijst daarom in hoeverre het terecht is om “seksueel objectiveren” en “seksualiseren” aan elkaar gelijk te stellen. Aangezien volgens de APA er ook sprake kan zijn van seksualiseren zonder dat hierbij een persoon seksueel wordt geobjectiveerd, wil ik voor huidig onderzoek deze twee termen strikt gescheiden houden en niet als synoniemen van elkaar gebruiken. Huidig onderzoek richt zich puur op seksueel objectiveren en laat seksualiseren buiten beschouwing.

Tot slot is het van belang om op te merken dat bij al deze definities wordt gesproken over *personen* die als object worden behandeld. Dit is een belangrijk detail, omdat het bij (seksueel) objectiveren niet gaat over zomaar iets als object behandelen, want in dat geval zou ook de wijze waarop met een vibrator (seksueel) wordt omgegaan tot objectiveren

¹⁰ Fredrickson, et al., “Objectification Theory: Toward Understanding Women’s Lived Experiences and Mental Health Risks,” 174-175.

¹¹ McKinley, Nita Mary, and Janet Shibley Hyde, “The Objectified Body Consciousness Scale: Development and Validation,” *Psychology of Women Quarterly* (Cambridge University Press) 20 (1996): 181-215.

¹² VandenBosch, Laura, and Steven Eggermont, “The Role of Mass Media in Adolescents’ Sexual Behaviors: Exploring the Explanatory Value of the Three-Step Self-Objectification Process,” *Archives of Sexual Behavior* (Springer Science) 44 (2015): 730-731.

¹³ American Psychological Association, “Task Force on the Sexualization of Girls,” in *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls* (2010), <http://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf> (geraadpleegd mei 2015).

behoren. Bij objectiveren gaat het over het behandelen van iets dat géén ding (object) is *alsof* het wél een ding is.¹⁴

1.2. Conclusie hoofdstuk 1

Allereerst kan worden geconcludeerd dat er een nauwe relatie bestaat tussen iemand als seksueel lustobject neerzetten en seksueel objectiveren. Dat wil zeggen dat waar het gaat over seksueel objectiveren het tevens gaat over iemand als seksueel lustobject benaderen.

Ten tweede is gebleken dat in de hier aangedragen definities voor seksueel objectiveren het lichaam zo centraal staat dat de persoon grotendeels tot louter een lichaam wordt gereduceerd. De erkenning voor iemand is voornamelijk omwille van zijn lichaam, niet omwille van zijn persoon/persoonlijkheid. Wat het betekent om een persoon te zijn of iemand te zijn met een persoonlijkheid blijft binnen deze definities echter onduidelijk en vraagt om nadere analyse.

¹⁴ Zie hiervoor ook Nussbaum, Martha C., *Sex & Social Justice* (New York: Oxford University Press, 1999), 218.

Hoofdstuk 2

Verschillende visies t.a.v. seksueel objectiveren

*

2.1. Verschillende visies ten aanzien seksueel objectiveren

Er zijn zowel negatieve als positieve visies t.a.v. seksueel objectiveren. Huidig onderzoek wil graag aan beide aandacht schenken om zo in hoofdstuk 3 een genuanceerde visie m.b.t. dit onderwerp te kunnen ontwikkelen. In dit hoofdstuk zullen daarom verschillende standpunten t.a.v. seksueel objectiveren worden uitgelicht.

Allereerst zal in dit hoofdstuk de filosoof Immanuel Kant (1724-1804) worden besproken. Zijn visie ten aanzien van seksueel objectiveren kent een brede onderbouwing die eveneens van belang is voor de te bespreken visies die na hem volgden en in dit hoofdstuk zullen volgen. Bovendien vormt zijn filosofie een belangrijke basis voor de uitwerkingen in hoofdstuk 3.

Hierop volgend zullen drie feministen worden besproken die een goede representatie geven van negatieve opvattingen t.a.v. seksueel objectiveren. Allereerst zal de feministe en filosofe Sandra Lee Bartky (geboren in 1935) worden besproken. Zij biedt een interessante visie over de gevolgen van seksueel objectiveren voor iemands zelfbeeld. Een visie die pas veel later binnen de psychologie bekend staat onder de naam "Objectification theory".¹⁵ Vervolgens zullen twee radicale feministen van eind vorige eeuw worden besproken die samen hebben gestreden tegen de ongelijke positie van de vrouw in de samenleving. Een ongelijkheid die volgens hen mede in stand wordt gehouden door het seksueel objectiveren van de vrouw. De invloed van Kant op hun visie t.a.v. seksueel objectiveren is duidelijk hierin terug te lezen.

Tot slot zullen twee meer positieve opvattingen t.a.v. seksueel objectiveren worden besproken. Zo opent de filosofe Martha C. Nussbaum (geboren in 1947) de mogelijkheid van óók positieve vormen van seksueel objectiveren. De filosoof Alan Soble gaat nog een stap verder. Hij ontkent de aanname van Kant en bovenstaande feministen dat er überhaupt iets, e.g. iemands waardigheid, valt aan te tasten.

2.1.1. Immanuel Kant en zijn visie t.a.v. seks

Immanuel Kant

In het boek *Lectures on Ethics* zijn notities van Kant (1724-1804) zelf en van zijn studenten in één werk uitgebracht en wordt op die manier gepoogd inzage te geven in Kants visie ten aanzien van verschillende morele onderwerpen.¹⁶ Eén van deze onderwerpen is het morele oordeel dat Kant uitspreekt over seksuele handelingen binnen en buiten de context van het huwelijk. Seks zelf zou volgens Kant verwerpelijk zijn, maar het huwelijk biedt een context waarbinnen seks toch moreel acceptabel wordt. De bewaard gebleven notities zeggen het volgende over de aard van seks zelf:

We say that somebody loves a person, insofar as he is inclined to them. If we consider this love as human affection, if he loves this person from true human affection, he must make no distinction in

¹⁵ Zie Fredrickson, et al., "Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks," 173-206.

¹⁶ Voor de hier gebruikte tekstgedeelten wordt terug gegrepen op bijna identieke notities van verschillende van elkaar onafhankelijke studenten, genaamd Collins (de meeste genoemde), Brauer, Mrongovius en Kutzner. De reden voor deze grote overeenkomst tussen de verschillende notities is onbekend. Zie voor meer informatie Kant, Immanuel, *Lectures on Ethics*, ed. Peter Heath and J.B. Schneewind, trans. by Peter Heath (New York: Cambridge University Press, 1977), xv-xvi.

regard to them. This person may be young or old, yet he may still love them from true human affection. But if he loves them merely from sexual inclination, it cannot be love; it is appetite.

Love, as human affection, is the love that wishes well, is amicably disposed, promotes the happiness of others and rejoices in it. [...] In loving from sexual inclination, they make the person into an object of their appetite. As soon as the person is possessed, and the appetite sated, they are thrown away, as one throws away a lemon after sucking the juice from it.

The sexual impulse can admittedly be combined with human affection, and then it also carries with it the aims of the latter, but if it is taken in and by itself, it is nothing more than appetite. But, so considered, there lies in this inclination a degradation of man; for as soon as anyone becomes an object of another's appetite, all motives of moral relationship fall away; as object of the other's appetite, that person is in fact a thing, whereby the other's appetite is sated, and can be misused as such a thing by anybody.¹⁷

Kort gezegd is de kern van deze tekstnotities dat de seksuele drift in zichzelf leidt tot het objectiveren van de ander en daarom als moreel verwerpelijk dient te worden beschouwd. Dit houdt in dat zodra een mens lust¹⁸ voelt naar een ander de ander per definitie tot object van deze lustgevoelens wordt. In het voelen van lust ligt het objectiveren al besloten. Wat maakt echter het (seksueel) objectiveren van iemand zo moreel verwerpelijk volgens Kant?

Allereerst blijkt uit het citaat dat (seksueel) objectiveren de ander aantast in zijn menselijke waardigheid (zie 'degradation of man'). Deze innerlijke waarde dient door ieder te worden gerespecteerd. Het schaden van iemands waardigheid is immers in strijd met de categorische imperatief, het handelingsprincipe dat de kern vormt van Kants moraaltheorie en voortkomt uit wat de rede de mens voorschrijft. Dit categorische imperatief vertelt ieder rationeel wezen dat deze zo dient te handelen dat een mens nooit louter als middel wordt behandeld, maar ook altijd tegelijkertijd als een doel in zichzelf.¹⁹ Dit houdt in dat het moreel verwerpelijk is om de ander *louter* als seksueel lustobject te behandelen in dienst van de eigen seksuele behoeften. Immers, zo wordt voorbijgegaan aan de mens als doel in zichzelf die per definitie niet de status van een object kent en daarom niet als zodanig behandeld mag worden.

Ten tweede zou Kant hebben beargumenteert dat het evenzeer moreel verwerpelijk is zichzelf als ware zijnde een object toe te reiken aan een ander. Kant zou hebben geredeneerd dat het contradictoer is zichzelf enerzijds als subject te beschouwen en anderzijds als object.²⁰ Zo staat er in de bewaard gebleven notities:

Man cannot dispose over himself, because he is not a thing. He is not his own property – that would be a contradiction; for so far as he is a person, he is a subject, who can have ownership of other things. But now were he something owned by himself, he would be a thing over which he can have ownership. He is, however, a person, who is not a property, so he cannot be a thing such as he might own; for it is impossible, of course, to be at once a thing and a person, a proprietor and a property at the same time.²¹

Uit dit citaat blijkt dat volgens Kant de rede het voor de mens onmogelijk maakt zichzelf als een object te beschouwen, daar de mens een subject is en niet tegelijk object en subject kan zijn. Mocht de mens toch, als ware zijnde een object, zich aanbieden aan een ander voor

¹⁷ Het citaat is oorspronkelijk zonder witregels. Zie Kant, *Lectures on Ethics*, 155-156, 27: 384-385.

¹⁸ Dit betreft een eigen vertaling van het oorspronkelijke Duitse woord 'Appetit'. Zie Kant, Immanuel, *Eine Vorlesung Kants über Ethik: im auftrage der Kantgesellschaft*, herausgegeben von Paul Menzer (Berlin: Pan Verlag Rolf Heise, 1924), 204.

¹⁹ Kant, Immanuel, *The Metaphysics of Morals* (1797), ed. Mary Gregor, trans. Mary Gregor (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 209.

²⁰ Kant, *Lectures on Ethics*, 156-157, 27: 386.

²¹ Kant, *Lectures on Ethics*, 157, 27: 386.

dienst lustgevoelens, dan ontstaat hier een frictie. De mens is immers geen object. De mens die zichzelf als object beschouwd en als object aan de ander toereikt, kan wellicht menen louter een deel van zichzelf aan de ander te kunnen geven, maar biedt in werkelijkheid zichzelf aan in zijn geheel, als subject.²² Het aanbieden van het eigen lichaam staat hiermee gelijk aan het aanbieden van het gehele zelf, de volledige persoon die diegene is, inclusief zijn waardigheid. De mens verliest op die manier zijn waardigheid aan de ander die zijn persoon louter gebruikt voor zijn eigen genoegens.

De vraag zou kunnen rijzen hoe moreel verwerpelijk het is als beide partijen elkaar evenredig seksueel bevredigen, ook al is hierbij geen sprake van liefde (menselijke affectie). Dit uitwisselen van seksuele diensten duidt Kant met de term ‘concupinatus’.²³ Een belangrijk aspect van ‘concupinatus’ is het gegeven dat iemand zichzelf wel aanbiedt om seksuele behoeften te bevredigen, maar verder de ander geen zeggenschap geeft over andere zaken die zijn persoon aangaan, e.g. zijn geluk en toekomstige welzijn. Alleen de bevrediging van eigen en andermans seksuele behoeften staat tot doel. Geen van beiden verlangt naar zorg en/of liefde of het geven daarvan. Wie redeneert dat de wederkerigheid bij ‘concupinatus’ dit moreel acceptabel maakt, gaat volgens Kant aan het feit voorbij dat in werkelijkheid de beide partijen niet een deel van zichzelf toereiken aan de ander (i.e. hun lichaam en de daarbij horende seksuele diensten), maar hun gehele persoon. Mensen kunnen immers volgens de rede zichzelf niet als object behandelen en delen van zichzelf abstraheren. Mensen zijn subjecten en kunnen zichzelf alleen in hun gehele persoon aan de ander aanbieden. Het gevolg is dat beide partijen méér geven, hun gehele persoon i.p.v. alleen hun seksuele diensten, dan waar de ander aandacht aan schenkt, namelijk alleen de seksuele diensten. Dit houdt in dat ondanks het wederkerige karakter van ‘concupinatus’, een persoon, een subject, nog steeds onterecht als object wordt behandeld. Kortom, bij ‘concupinatus’ worden mensen nog steeds aangetast in hun waardigheid.

Volgens Kant is de enige situatie waarin er sprake is van gelijke wederkerigheid een huwelijk. Het huwelijk biedt de garantie dat de ander ook aandacht heeft voor iemands gehele persoon en de persoon niet *alleen* als object gebruikt ten dienste van de eigen seksuele behoeften. Belangrijk hier is de wederkerige relatie.²⁴ Zodra iemand zijn gehele persoon overgeeft aan de ander – en daarmee dus zeggenschap over zaken zoals zijn geluk en/of welzijn - maar de ander staat een dergelijk zeggenschap andersom niet toe, dan ontstaat er een ongelijkheid die ertoe leidt dat alsnog iemand zijn waardigheid aan de ander verliest. Op het moment echter dat beide partijen zeggenschap toekennen aan de ander over hun gehele persoon vindt er een soort van uitruil plaats, waarbij iemand de eigen waardigheid als het ware weer terugontvangt. De formulering van “uitruil”, die enerzijds verduidelijking biedt over het wederkerige principe in deze, schept anderzijds mogelijk verwarring over wat Kant hier bedoelde. Kant spreekt immers niet over een uitruil, waarbij na de uitruil twee individuen overblijven, beiden hun waardigheid behoudend door in het bezit te zijn van andermans persoon. Kant spreekt eerder van een eenheid, een samensmelting van twee individuen. Zo staat in de overgebleven notities beschreven: “The two persons thus constitute a unity of will”.²⁵ Deze eenheid van wil, waarbinnen beide partijen hun waardigheid behouden, vormt de context waarin het volgen van seksuele behoeften acceptabel wordt. In deze context verwordt, volgens Kant, iemand niet tot een object, maar behoudt iemand zijn menselijke intrinsieke waardigheid.

²² Kant, *Lectures on Ethics*, 157-158, 27: 387.

²³ Kant, *Eine Vorlesung Kants über Ethik*, 208-209.

²⁴ Kant, *Lectures on Ethics*, 158-159, 27: 388.

²⁵ Kant, *Lectures on Ethics*, 158-159, 27: 388.

2.1.2. Drie negatieve visies t.a.v. seksueel objectiveren

Sandra Lee Bartky

Een filosofe en feministe die seksueel objectiveren op eenzelfde wijze beschrijft als Immanuel Kant is Sandra Lee Bartky (geboren in 1935). Dit blijkt onder andere uit de twee definities die zij geeft voor seksueel objectiveren zoals beschreven in hoofdstuk 1. Wat kenmerkend bleek uit deze formuleringen was dat voor Bartky net zoals voor Kant bij seksueel objectiveren erotiserende lichaamsdelen en/of functies worden geabstraheerd van de rest van iemands *persoon* (zie formulering A) of iemands *persoonlijkheid* (zie formulering B).²⁶ Nu ziet Bartky niet elke vorm van seksueel objectiveren direct als problematisch en daarom zou zij ook prima pas in de vorige paragraaf besproken kunnen worden samen met de filosofe Martha C. Nussbaum. Zo schrijft ze in haar boek *Femininity and Domination*:

To say that the sexual part of a person is regarded as if it could represent her is to imply that it cannot, that the part and the whole are incommensurable. But surely there are times, in the sexual embrace perhaps, when a woman might want to be regarded as nothing but a sexually intoxicating body and when attention paid to some other aspect of her person – say, to her mathematical ability – would be absurdly out of place.²⁷

De reden dat Bartky toch in deze paragraaf wordt besproken, is doordat Bartky zeer negatieve gevolgen ziet ontstaan zodra seksueel objectiveren niet alleen een extern proces blijft dat iemand, de geobjectiveerde, wordt opgelegd, maar eveneens een intern proces betreft dat middels psychologische onderdrukking binnen de geobjectiveerde zelf plaatsvindt.²⁸ Op deze wijze worden degene die objectiveert (de objectiveerder) en de geobjectiveerde één en dezelfde persoon.²⁹ Zo schrijft ze:

Subject to the evaluating eye of the male connoisseur, women learn to evaluate themselves first and best. Our identities can no more be kept separate from the appearance of our bodies than they can be kept separate from the shadow-selves of the female stereotype.³⁰

Dit moet worden begrepen in de context van wat zij schrijft over stereotypering:

Stereotyping is morally reprehensible as well as psychologically oppressive on two counts, at least. First, it can hardly be expected that those who hold a set of stereotyped beliefs about the sort of person I am will understand my needs or even respect my rights. Second, suppose that I, the object of some stereotype, believe in it myself – for why should I not believe what everyone else believes? [...] stereotyping, in its own way, threatens our self-determination [...] It is hard enough for me to determine what sort of person I am or ought to try to become without being shadowed by an alternate self, a truncated, and inferior self that I have, in some sense, be doomed to be all the time.³¹

Twee dingen uit dit laatste citaat zijn belangrijk. Allereerst de twee aannames dat (1) het ondenkbaar is dat iemand die over de ander een aantal stereotype opvattingen er op na houdt, tegelijkertijd voeling heeft met de ander zijn noden en respect toont voor de ander zijn rechten, en (2) dat stereotyperen moreel verwerpelijk is. En ten tweede dat stereotypering ten koste gaat van iemands zelf-determinatie. Het vormen van je eigen authentieke zelf is in het geding.³²

²⁶ Bartky, *Femininity and Domination*, 35 (formulering A) en 26 (formulering B).

²⁷ Bartky, *Femininity and Domination*, 26.

²⁸ Bartky, *Femininity and Domination*, 27-28.

²⁹ Bartky, *Femininity and Domination*, 27.

³⁰ Bartky, *Femininity and Domination*, 28.

³¹ Bartky, *Femininity and Domination*, 24.

³² Bartky, *Femininity and Domination*, 28.

Zoals uit het eerste citaat blijkt, raakt dit probleem niet alleen stereotypering, maar ook seksuele objectivering. De identiteit van vrouwen raakt verweven met het eigen oordeel over hoe deze vrouwen menen eruit te “moeten” zien. Kortom, Bartky wijst erop dat objectiveren niet alleen een tijdelijke misvatting betreft om een deel, *het lichaam*, als representatie te beschouwen van het geheel, *de persoon*, maar dat objectiveren zijn doorwerking heeft op de identiteitsvorming van de geobjectiveerden zelf. Hoewel Bartky positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk acht, legt zij toch grote nadruk op deze nare gevolgen die seksueel objectiveren teweeg kunnen brengen. Met deze reden is ze toch binnen dit drietal feministen geplaatst die hier worden besproken.

Andrea Dworkin en Catharine MacKinnon

Twee andere feministen die een goed voorbeeld zijn van zeer negatieve opvattingen t.a.v. seksueel objectiveren zijn Andrea Dworkin en Catharine MacKinnon (geboren in 1946).

Andrea Dworkin (1946-2005) staat bekend vanwege haar ongekende felheid waarmee ze tegen de seksuele ongelijkheid van vrouwen oreerde. Haar aversie tegen objectivering betreft, in tegenstelling tot het sekse-neutrale standpunt dat Kant inneemt, een eenzijdige benadering, waarin *de vrouw* per definitie altijd lijdt onder de mannen die haar objectiveren.³³ Haar benadering, in tegenstelling tot die van Kant, staat in nauw verband met de maatschappelijk sociale status van de vrouw. Dat wat het objectiveren zo verwerpelijk maakt, hangt voor Dworkin – in ieder geval voor een groot gedeelte – volledig samen met de mate waarin vrouwen in de politiek als een volledig autonoom en subjectiviteit bezittend (i.e. met ervaringen en gevoelens) wezen worden erkend.³⁴ Een citaat dat haar visie over seksueel objectiveren goed weergeeft en bovendien haar gepassioneerde felheid toont, is het volgende:

The significance of the human ceases to exist as the value of the object increases: an expensive ornament, for instance, she is incapable of human freedom—taking it, knowing it, wanting it, being it. Being an object—living in the realm of male objectification— is abject submission, an abdication of the freedom and integrity of the body, its privacy, its uniqueness, its worth in and of itself because it is the human body of a human being. [...] To become the object, she takes herself and transforms herself into a thing: all freedoms are diminished and she is caged, even in the cage docile, sometimes physically maimed, movement is limited: she physically becomes the thing he wants to fuck. It is especially in the acceptance of object status that her humanity is hurt: it is a metaphysical acceptance of lower status in sex and in society; an implicit acceptance of less freedom, less privacy, less integrity. In becoming an object so that he can objectify her so that he can fuck her, she begins a political collaboration with his dominance; and then when he enters her, he confirms for himself and for her what she is: that she is something, not someone; certainly not someone equal.³⁵

Uit dit citaat blijkt dat een vrouw hoe meer ze een object wordt haar vrijheid, haar integriteit, haar privacy, haar uniciteit en haar volledige waarde als persoon verliest. Wederom draait het bij seksueel objectiveren om het beschouwen van een persoon *alsof* het een object is, zonder aandacht te hebben voor het feit dat iemand nog zichtbaar, althans volgens Dworkin, meer is dan dat. Bovendien blijkt uit dit citaat dat voor Dworkin deze aantasting van het mens-zijn verder strekt dan louter het moment van objectiveren. Door te worden geobjectiveerd, stemt de vrouw impliciet ermee in een lagere status te bekleden in zowel de seks zelf als ook in de gehele maatschappij.

Catharine MacKinnon (geboren in 1946) wordt veelal in één adem met Dworkin besproken. Wat niet onbegrijpelijk is, daar ze qua denkbeelden erg dicht bij elkaar liggen, zich samen hebben verzet tegen pornografie, zich samen hebben ingezet voor de maatschappelijke positie van de vrouw, en onderling menigmaal gedachten hebben

³³ Dworkin, Andrea, *Intercourse*, foreword by Ariel Levy (New York: Basic Books, 2007). Dit neemt niet weg dat Dworkin erkent dat het ook mogelijk is dat de vrouw de man objectiveert.

³⁴ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 224-225.

³⁵ Dworkin, *Intercourse*, 177-178.

uitgewisseld. Zo is het boek van MacKinnon getiteld *Feminism Unmodified* opgedragen aan Dworkin. In dit boek schrijft MacKinnon:

A sex object is defined on the basis of its looks, in terms of its usability for sexual pleasure, such that both the looking—the quality of gaze, including its points of view—and the definition according to use become eroticised as part of the sex itself. This is what the feminist concept of ‘sex object’ means.³⁶

Het draait bij MacKinnon net als bij Dworkin om de nadruk die er bij seksueel objectiveren ligt op het geërotiseerde lichaam dat klaar staat voor gebruik om seksuele behoeften te bevredigen. En net als Dworkin laat MacKinnon zich hier inspireren door Immanuel Kant en beschouwt ze daarmee seksueel objectiveren als iets verkeerd:

A person, in one Kantian view, is a free and rational agent whose existence is an end in itself, as opposed to instrumental. In pornography [waar vrouwen worden neergezet als seksobjecten] women exist to the end of male pleasure.³⁷

Het doel van seks hebben met een vrouw is puur vanwege eigen behoeftebevredigingen, waarbij de vrouw *louter* als middel dient. Terwijl volgens Kant, Dworkin en MacKinnon, de vrouw als een doel in zichzelf zou moeten worden beschouwd. Zelfs als de geobjectiveerde vrouwen zelf instemmen om als seksobject te worden beschouwd, wijten MacKinnon en Dworkin dat eerder aan de invloed van de samenleving, met name de *mannen*, op de seksuele beeldvorming van deze vrouwen, dan als een uit vrijheid gemaakte keuze.³⁸

2.1.3. Twee positieve benaderingen t.a.v. seksueel objectiveren

Martha Nussbaum

Uit de vorige paragraaf bleek al dat ook positieve vormen van seksueel objectiveren door sommigen worden mogelijk geacht, zoals door Sandra Lee Bartky. Martha Nussbaum is een Amerikaanse filosofe (geboren in 1947) die hier meer uitgebreid over schrijft.

Nussbaum erkent dat objectiveren morele problemen kan veroorzaken doordat mensen bij objectiveren *louter* als middel worden gebruikt (zie Hoofdstuk 2.1.1. en Hoofdstuk 3.2.1). Nussbaum acht het echter niet noodzakelijk dat objectiveren altijd tot morele problemen leidt.³⁹ Twee passages gebruikt Nussbaum ter illustratie. Het eerste voorbeeld is uit het boek *The Rainbow* van D.H. Lawrence⁴⁰ en het tweede uit de film *Lady Chatterley* (2006)⁴¹. Verder beschrijft Nussbaum eveneens zelf een illustratie waarin een

³⁶ MacKinnon, Catharina A, *Feminism Unmodified: Discourses on Live and Law* (Massachusetts: Harvard University Press, 1987), 173.

³⁷ MacKinnon, *Feminism Unmodified: Discourses on Live and Law*, 153.

³⁸ Zie MacKinnon, *Feminism Unmodified: Discourses on Live and Law*, 138; en Dworkin, *Intercourse*, 142-143.

³⁹ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 214.

⁴⁰ Het tekstgedeelte dat Nussbaum citeert uit *The Rainbow* van D.H. Lawrence: “His blood beat up in waves of desire. He wanted to come to her, to meet her. She was there, if he could reach her. The reality of her who was just beyond him absorbed him. Blind and destroyed, he pressed forward, nearer, nearer, to receive the consummation of himself, be received within the darkness which should swallow him and yield him up to himself. If he could come really within the blazing kernel of darkness, if really he could be destroyed, burnt away till he lit with her in one consummation, that were supreme, supreme.” Zie Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 215.

⁴¹ Een gedeelte van de scène dat Nussbaum beschrijft uit de film *Lady Chatterley* (2006): ‘

“Let me see you!”

He dropped the shirt and stood still, looking towards her. The sun through the low window sent a beam that lit up his thighs and slim belly, and the erect phallus rising darkish and hot-looking from the little cloud of vivid gold-red hair. She was startled and afraid.

“How strange!” she said slowly. “How strange he stands there! So big! and so dark and cocksure! Is he like that?” Zie Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 229.

vrouw via een objectiverende opmerking een compliment krijgt voor haar uiterlijk van haar geliefde.⁴² Op deze manier laat Nussbaum zien dat er verschillende voorbeelden zijn van twee mensen die elkaar objectiveren, waarbij het toch tegen onze intuïtie instrijkt om hier te spreken van een degradatie van het mens-zijn.⁴³ Volgens Nussbaum is hier eerder sprake van een toevoeging aan het mens-zijn dan een reductie ervan. Alsof, door de focus op het lichaam en de genitaliën te vergroten, het objectiveren een extra passionele lading meegeeft aan de seksuele beleving van de geobjectiveerde.⁴⁴

Belangrijk binnen deze voorbeelden is de context waarbinnen de objectivering plaatsvindt. Volgens Nussbaum valt op dat binnen de voorbeelden die ze aandraagt objectiveren een positieve uitwerking kent zodra de ander niet inwisselbaar is, de objectivering symmetrisch en wederzijds is en de objectivering plaatsvindt binnen een context van wederzijds respect en grove sociale gelijkheid.⁴⁵ Toch ontkent Nussbaum niet de kracht van het argument van Dworkin en MacKinnon dat de zogeheten “positieve uitwerking” een gevolg kan zijn van louter de opgelegde seksuele beeldvorming van de dominante *mannelijke* bevolkingsgroep. Nussbaums vermoedens en twijfels zijn het best te vangen binnen dit citaat:

I believe that it is correct that Lawrence’s romantic rhetoric of nature and blood knowledge probably is naïve, underestimating the depth of socialization and, more generally, of cognitive awareness, in sexual life. [...] On the other hand, I think that his [Lawrence’s] case for the value of a certain type of resignation of control, and of both emotional and bodily receptivity, does not depend on these other theses, and that one can defend a kind of Lawrentian sexuality [...] without accepting them. Such a stance does involve the recognition that our culture is more heterogeneous and allows us more space for negotiation and personal construction than MacKinnon and Dworkin usually allow.⁴⁶

Uit dit citaat blijkt dat Nussbaum niet uitgesproken is over de vraag óf en, zo ja, wanneer objectiveren als iets positiefs mag worden bestempeld. Aan de andere kant laat dit citaat zien dat ze het wel mogelijk acht vormen van seksueel objectiveren zoals Lawrence in zijn boek *The Rainbow* beschrijft, te verdedigen.

Alan Soble

Alan Soble, eveneens een Amerikaanse filosoof (geboren in 1947), is nog meer uitgesproken dan Nussbaum over de mogelijkheid van positieve vormen van seksueel objectiveren. Soble, die zich in veel verschillende gedachtenwijzen ten aanzien van seks, inclusief seksueel objectiveren, heeft verdiept⁴⁷ en bekend is met de vele pogingen van anderen om Kants benadering over seks te omarmen en tegelijkertijd een positieve opvatting over seksueel objectiveren te hanteren⁴⁸, keert zich af van al de boven beschreven zienswijzen. Volgens hem is het van meet af aan al illusoir om te veronderstellen dat mensen meer zouden zijn dan wat objectiveren veronderstelt dat mensen zijn. Een citaat dat dit kernachtig samenvat, is uit zijn boek *Pornography, Sex and Feminism*:

⁴² Zie hiervoor Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 227-228.

⁴³ Twee passages gebruikt Nussbaum ter illustratie. Het eerste voorbeeld is uit het boek *The Rainbow* van D.H. Lawrence (zie Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 215) en het tweede uit het boek *Lady Chatterley* (zie Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 229). Verder beschrijft Nussbaum op pagina 227 zelf een illustratie waarin een vrouw via een objectiverende opmerking een compliment krijgt van haar geliefde voor haar uiterlijk.

⁴⁴ Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 229-230.

⁴⁵ Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 230.

⁴⁶ Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 231.

⁴⁷ Soble, Alan, *Philosophy of Sex: Contemporary Readings*, ed. Alan Soble (New Jersey: Rowman and Littlefield, 1980).

⁴⁸ Soble, Alan, "Sexual Use and What To Do About It: Internalist and Externalist Sexual Ethics," in *Essays in Philosophy* 2, no. 2 (2001): Article 2.

The claim that we should treat people as 'persons' and not dehumanise them is to reify, is to anthropomorphise humans and consider them more than they are. Do not treat people as objects, we are told. Why not? Because, goes the answer, people qua persons deserve not to be treated as objects. What a nice bit of illusory chauvinism. People are not as grand as we make them out to be, would like them to be, or hope them to be.⁴⁹

Volgens Soble kent de mens geen waardigheid die verder rijkt dan wat een object inhoudt. Er is wat betreft Soble niets verkeerd aan om mensen als object neer te zetten, bijvoorbeeld door middel van pornografie of in de daad van seks zelf. Er is geen "extra", e.g. menselijke waardigheid, die kan worden aangetast. In de benadering van Soble is het daarom geen probleem om te veronderstellen dat ook positieve vormen van objectiveren mogelijk zijn, zoals eveneens intuïtief het geval lijkt te zijn in de voorbeelden die Nussbaum aandraagt.

Naast dat Soble het niet eens is met Nussbaum over de idee dat een mens méér is dan wat een object is, bekritiseert hij tevens haar poging om een positieve vorm van objectiveren toe te staan en tegelijkertijd Kants visie te omarmen dat een mens niet *louter* als middel mag worden gebruikt, maar *tegelijkertijd* ook altijd als een doel in zichzelf.⁵⁰ Soble's kritiek is goed uit te leggen aan de hand van wat Nussbaum schrijft in het volgende citaat:

Again, when there is a loss in subjectivity in the moment of lovemaking, this can be and frequently is accompanied by an intense concern for the subjectivity of the partner *at other moments* [eigen cursivering], because the lover is intensively focused on the moods and wishes of that one person, whose states mean so much for his or her own.⁵¹

Zoals uit dit citaat nogmaals blijkt, is voor Nussbaum de context bepalend voor het morele oordeel van seksueel objectiveren. Zodra de objectivering plaatsvindt in een context waarbinnen er wél aandacht is voor de wensen en gevoelens van de geobjectiveerde, ook al zou deze aandacht er niet zijn tijdens de objectivering zelf, dan nog zou de objectivering geen kwaad kunnen. De context waarin het belangrijk is zorg voor elkaar te dragen blijft voor Nussbaum dezelfde context, zelfs zodra juist deze zorg even tijdelijk opzij wordt gezet. Waar de kritiek van Soble nu op inspeelt, is het cruciale element van Kants categorische imperatief, namelijk het woordje 'tegelijkertijd'. Volgens de imperatief mag iemand nooit als louter een middel worden behandeld, maar *tegelijkertijd* ook altijd als een doel in zichzelf. Maar juist doordat Nussbaum spreekt over 'at other moments' schendt zij volgens Soble deze voorwaarde en is ze daarmee binnen haar denkwijze inconsistent.

2.2 Conclusie hoofdstuk 2

Seksueel objectiveren wordt zo gedefinieerd dat er wordt aangenomen dat een mens meer is dan alleen een object, dat zijn persoon, persoonlijkheid of waardigheid wordt aangetast zodra de objectiveerder hieraan geen aandacht schenkt; een "wie" behandelen alsof het een "wat" betreft.

De categorische imperatief van Kant incorporeert deze elementen in één moreel voorschrift, namelijk door te stellen dat een ander nooit *louter* als middel (object) mag worden behandeld, maar tegelijk ook altijd als doel in zichzelf (gehele persoon; menselijke waardigheid). Positieve vormen van seksueel objectiveren vinden binnen een dergelijk moreel voorschrift geen ruimte, omdat juist bij seksueel objectiveren iemand *louter* als object wordt behandeld. Er is bij seksueel objectiveren immers geen aandacht voor iemand zijn gehele persoon.

⁴⁹ Soble, Alan, *Pornography, Sex and Fertility* (New York: Prometheus Books, 2002), 53.

⁵⁰ Soble, "Sexual Use and What To Do About It: Internalist and Externalist Sexual Ethics," article 2, paragraaf 4b.

⁵¹ Nussbaum, *Sex and Social Justice*, 230.

De menselijke intuïtie acht daarentegen wél positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk, zoals Nussbaum middels haar voorbeelden heeft willen laten zien. Nussbaum poogt daarom alsnog de categorische imperatief van Kant te kunnen verenigen met de mogelijkheid van ook positieve vormen van seksueel objectiveren. Deze poging werd echter, zoals gezegd, door Soble sterk bekritiseerd.

Huidig onderzoek wil de optie open houden dat er zowel positieve als negatieve vormen van seksueel objectiveren zijn. Van belang voor huidig onderzoek is daarom de vraag op welke manier dan wel seksueel objectiveren moreel beoordeeld kan worden, zodat zowel negatieve als wél positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn.

Hoofdstuk 3

Net alsof ik een object ben

*

3.1. Op welke wijze kan seksueel objectiveren zowel negatief als positief worden beoordeeld?

In de kritiek van Soble werd duidelijk dat het niet gemakkelijk is om Kants imperatief te omarmen én tegelijk positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten. De vraag die aan het eind van de conclusie overbleef, was de vraag op welke wijze seksueel objectiveren moreel beoordeeld kan worden, zodat zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn. Vanwaar de noodzaak voor huidig onderzoek om zowel beide vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten?

Duidelijk moge wezen dat huidig onderzoek de mogelijkheid van positieve vormen van seksueel objectiveren open wil houden om net als Nussbaum zo de menselijke intuïtie (zie illustraties Nussbaum in Hoofdstuk 2.1.3) tegemoet te komen waarin seksueel objectiveren positief blijkt te kunnen worden ervaren. Dat huidig onderzoek ook de optie wil open houden van het bestaan van negatieve vormen van seksueel objectiveren, heeft als reden dat recente psychologische onderzoeken vooralsnog niet hebben kunnen falsificeren dat objectiveren leidt tot negatieve psychologische gevolgen.⁵² Het tegendeel lijkt de werkelijkheid meer tegemoet te komen, zoals de wijze waarop mensen zichzelf gaan objectiveren en daar negatieve gevolgen van ondervinden.⁵³ Huidig onderzoek wilt geen opties uitsluiten die kritische geluiden hierover doen wegnemen. De vraag blijft daardoor op welke wijze seksueel objectiveren moreel beoordeeld kan worden, zodat zowel positieve als negatieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn. Hoe kan dit probleem worden opgelost?

Om verwarring te voorkomen is belangrijk op te merken dat het verwerpen van Kants imperatief geen oplossing biedt voor het probleem dat deze vraag voorlegt. Kants imperatief omvat immers precies de elementen die van belang zijn om negatieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten. De imperatief impliceert immers dat het *louter* objectiveren van iemand diegene aantast in zijn gehele mens-zijn, zijn menselijke waardigheid. Precies de onverschilligheid m.b.t. iemands gehele mens-zijn, zijn waardigheid, vormt binnen de gegeven definities in hoofdstuk 1 de kern van seksueel objectiveren. De imperatief verwoordt het negatieve morele oordeel t.a.v. deze onverschilligheid, of wel t.a.v. seksueel objectiveren. Kortom, het verwerpen van Kants imperatief biedt geen oplossing voor de vraag op welke wijze seksueel objectiveren moreel beoordeeld kan worden, zodat zowel positieve als *negatieve* vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn.

Met dezelfde reden biedt de zienswijze van Alan Soble eveneens geen oplossing voor dit probleem. Soble concludeert immers dat objectiveren helemaal niet als problematisch moet worden beschouwd en dat ieder die meent dat een mens in zijn waardigheid wordt aangetast een mens meer toekent dan hij in werkelijkheid is. Hiermee komt Soble niet de behoefte tegemoet om ook negatieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten.

Nussbaum daarentegen heeft een goede poging gedaan dit dilemma op te lossen, maar is volgens Soble hier toch onvoldoende in geslaagd (zie Hoofdstuk 2.1.3.). Voor huidig

⁵² Zie bijvoorbeeld Fredrickson and Roberts, "Objectification Theory," 173-206; American Psychological Association, "Task Force on the Sexualization of Girls," in *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls* (2010); en VandenBosch, e.a., "The Role of Mass Media in Adolescents' Sexual Behaviors," 729-742.

⁵³ Zie bijvoorbeeld Fredrickson and Roberts, "Objectification Theory," 173-206; Engeln-Maddox, et al., "Tests of objectification theory in gay and lesbian samples: Mixed evidence for proposed pathways," 518- 532; en Hebl, et al., "The swimsuit becomes us all: Ethnicity, gender, and vulnerability to self-objectification," 1322-1331.

onderzoek rest daarom de taak om te onderzoeken of er ook nog een andere invalshoek mogelijk is, zodat binnen één theorie zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn.

3.2. Wat maakt seksueel objectiveren nu *precies* problematisch?

Om de mogelijkheid van zo'n andere invalshoek te onderzoeken, stelt huidig onderzoek zich de vraag wat nu *precies* seksueel objectiveren zo moreel problematisch maakt. Huidig onderzoek heeft al verondersteld dat dit vermoedelijk te maken heeft met iets "extra's" dat de mens bezit en menselijke waardigheid kan worden genoemd. Toch blijft dit een vage notie. Meer zicht op het morele probleem van seksueel objectiveren geeft mogelijk meer zicht op situaties waarin seksueel objectiveren *geen* moreel probleem betreft, zoals bij positieve vormen van seksueel objectiveren het geval is. Hieronder zal aan de hand van Nussbaum deze vraag worden onderzocht.

3.2.1. Nussbaum en haar zeven noties t.a.v. objectiveren

Nussbaum brengt in haar boek *Sex en Social Justice* meer reliëf in het begrip 'objectiveren' door zeven noties te geven die allen op hun beurt kenmerkend kunnen zijn voor de manier van omgaan met objecten en daarom eveneens kenmerkend kunnen zijn voor ons begrip van objectiveren. Deze zeven noties zijn:

1. *Instrumentaliteit*. Degene die objectiveert, behandelt het object als een middel voor zijn of haar doeleinden
2. *Ontkenning van autonomie*. Degene die objectiveert, behandelt het object als verstoken van autonomie en zelfbepaling
3. *Inertie(daadloosheid)*. Degene die objectiveert, behandelt het object als verstoken van daadkracht, en wellicht ook van activiteit
4. *Vervangbaarheid*. Degene die objectiveert, behandelt het object als inwisselbaar (a) met andere objecten van hetzelfde type en/of (b) met objecten van een andere type
5. *Toelaatbaarheid tot geweld*. Degene die objectiveert, behandelt het object als verstoken van grenzen aan integriteit, als iets waarop een inbreuk mag worden gedaan, dat mag worden verpletterd en stuk geslagen
6. *Eigendom*. Degene die objectiveert, behandelt het object als iets dat eigendom van iemand kan zijn, gekocht en verkocht kan worden, etc.
7. *Ontkenning van subjectiviteit*. Degene die objectiveert, behandelt het object alsof met diens ervaringen en gevoelens (indien aanwezig) geen rekening hoeft te worden gehouden.⁵⁴

Volgens Nussbaum kent de mens deze noties wisselend toe aan bepaalde levenloze objecten uit de omgeving. Ze geeft hiervoor meerdere voorbeelden.⁵⁵ Eén van deze voorbeelden is dat mensen de meeste objecten behandelen als middel ten dienste van de eigen doeleinden, terwijl sommige daarentegen als intrinsiek waardevol worden behandeld vanwege hun schoonheid, ouderdom of zuiverheid (voorbeeld I). Een tweede voorbeeld (II) is dat aan verreweg de meeste objecten geen enkele vorm van autonomie wordt toegekend, terwijl er toch een grijs gebied is waarin sommige objecten uit de natuur en soms zelfs machines wel worden behandeld als hebbende een eigen leven.⁵⁶

⁵⁴ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 218.

⁵⁵ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 218-219.

⁵⁶ De andere voorbeelden zijn: (III) Veel objecten worden als daadloos/inactief beschouwd, maar toch zeker niet allemaal. Zo geeft Nussbaum verderop in haar werk als tegenvoorbeeld haar tekstverwerker (p.220). (IV) Veel objecten zijn voor ons inwisselbaar met een object van hetzelfde type (de ene pen kan worden ingewisseld voor de andere) of met een object van een ander type (de pen wordt vervangen door een typemachine). Sommige objecten zijn helemaal niet inwisselbaar, vanwege hun kostbaarheid (e.g. schilderij van Monet; zie

Deze voorbeelden, over hoe wij omgaan met levenloze objecten, geven aan dat er geen vaste criteria bestaan om te kunnen vaststellen welke wijze van benaderen erop duidt dat we met een object te maken hebben, laat staan welke kenmerken een voorwaarde zijn om te kunnen spreken van objectiveren. Als objectiveren in zichzelf al lastig te bepalen blijkt, hoe dan te bepalen wat hier moreel problematisch aan zou kunnen zijn?

Desalniettemin ziet Nussbaum instrumentaliteit als zeer potentiële kandidaat voor het bepalen van de grens tussen wat moreel problematisch is en wat niet. Zo schrijft Nussbaum:

The lesson seems to be that there is something especially problematic about instrumentalizing human beings, something that involves denying what is fundamental to them as human beings, namely, the status of being ends in themselves. From this one denial, other forms of objectification [de andere noties] that are not logically entailed by the first seem to follow.⁵⁷

Ze komt tot deze conclusie middels haar analyse van o.a. slavernij, waarin mensen duidelijk als instrument, als middel, worden ingezet. Het behandelen van iemand als instrument in dienst gesteld voor de eigen doeleinden, leidt volgens haar makkelijker tot andere handelingen die niet menswaardig zijn, zoals het ontkennen van iemands autonomie of het uitoefenen van geweld op iemand.⁵⁸ Tevens blijkt uit dit citaat hoezeer Nussbaum op Kantiaanse wijze redeneert dat iemand nooit *louter* als middel, lees instrument, mag worden behandeld, maar tegelijk ook altijd als een doel in zichzelf (de categorische imperatief).

Zou instrumentaliteit dan de bepalende factor kunnen wezen die het verschil maakt tussen wat al dan niet moreel problematisch is? Wellicht wel als er vanuit wordt gegaan dat er louter negatieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn. Huidig onderzoek is echter ook geïnteresseerd naar positieve vormen van seksueel objectiveren. Hoewel Nussbaum opmerkt dat niet in iedere context instrumentaliteit een probleem behoeft te zijn⁵⁹, is de wijze waarop ze dat onderbouwt precies de renering waar Soble kritiek op levert.

Zo illustreert Nussbaum hoe het voor een verliefd stel geen enkel probleem is als de ene geliefde de ander zijn of haar buik als kussen gebruikt onder de voorwaarden dat (1) diegene daarmee instemt, (2) het diegene geen pijn veroorzaakt, en (3) het een relatie betreft waarin de geliefden meer voor elkaar betekenen dan alleen kussens.⁶⁰

Wederom wordt hier duidelijk hoe Nussbaum de nadruk legt op de context waarin de objectivering plaatsvindt (zie de voorwaarden 1, 2 en 3; zie Hoofdstuk 2.1.3.). Eerder bleek al dat, volgens Soble, het introduceren van een context het alsnog niet mogelijk maakt de categorische imperatief van Kant te omarmen en tegelijk positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten. Kortom, de notie instrumentaliteit, zelfs in combinatie met de achterliggende context waarin de instrumentalizing plaatsvindt, is

hiervoor p. 220). (V) Sommige objecten mogen door ons worden beschadigd, maar andere weer niet. Een kind mag sommige dingen in huis breken, kapotslaan etc., maar het merendeel van de spullen willen we graag heel houden. (VI) Zo worden de meeste objecten zo behandeld dat er geen rekening wordt gehouden met eventuele gevoelens en/of ervaringen, maar dat is niet altijd het geval. Zo noemt Nussbaum de mogelijkheid om bepaalde naturomgevingen menselijke eigenschappen toe te kennen, ook al weerhoudt ze zich hier van de vraag of dat terecht is of niet. Een voorbeeld dat ik zelf hierbij meer verhelderend vindt, is onze neiging om objecten die eruit zien als levende wezens (e.g. knuffels) menselijke eigenschappen, zoals gevoelens en ervaringen, toe te kennen. (VII) Tot slot noemt ze tussen de regels door, zelfs binnen haakjes geplaatst, dat het interessant is dat de meeste objecten die niet het eigendom van iemand kunnen zijn – veelal delen van de natuur – de dingen zijn die we een bepaalde mate van autonomie en intrinsieke waarde toekennen. Zie Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 218-219.

⁵⁷ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 223.

⁵⁸ Zie voor een uitgebreide onderbouwing Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 222-223.

⁵⁹ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 223.

⁶⁰ Nussbaum, *Sex & Social Justice*, 223.

niet voldoende om een theorie te ontwikkelen die zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk acht.

3.2. Een nieuwe invalshoek

Tot op heden is geen enkele notie van Nussbaum als geschikte kandidaat bevonden om te kunnen bepalen wanneer seksueel objectiveren al dan niet moreel problematisch is. Doordat huidig onderzoek eveneens de optie open wil houden dat ook positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn, viel de geopperde notie “instrumentaliteit” af.

Eveneens kan er nu niets worden gezegd over wanneer seksueel objectiveren positief mag worden beoordeeld. Nussbaum poogt nog, door het belang van context naar voren te brengen, meer te kunnen zeggen over positieve vormen van seksueel objectiveren, maar slaagt, zoals inmiddels meermaals gezegd, hier volgens Soble niet in.

De context waar Nussbaum over spreekt is een context die voor iedere toeschouwer is te beoordelen naar bepaalde criteria, zoals wederzijds respect of sociale gelijkheid. Huidig onderzoek acht context evenzeer belangrijk, maar onderzoekt wat het oplevert als niet de positie van de alwetende toeschouwer wordt ingenomen maar de positie van de geobjectiveerde. Dit is een wisseling van perspectief die niet eerder in bovenstaande visies is voorgekomen en meer nadruk legt op het subjectieve aspect van seksueel objectiveren.

3.2.1. Een subjectieve benadering

Huidig onderzoek oppert de idee dat wat seksueel objectiveren zowel moreel negatief als mogelijk positief maakt juist zijn oorsprong vindt in de *subjectieve* beleving van de geobjectiveerde. Zo zou de beleving van de geobjectiveerde kunnen bepalen of de objectivering al dan niet moreel problematisch is. De vraag is echter wat voor soort beleving hiervoor in aanmerking komt?

Zoals gezegd is tot op heden geen enkel criterium gevonden dat in staat is te bepalen waar de grens ligt tussen moreel acceptabele en moreel onacceptabele vormen van seksueel objectiveren. Huidig onderzoek meent dat een bepaalde basisvorm van liefde dit wél zou kunnen.

(Let wel dat bij liefde hier niet wordt bedoeld op een romantische liefde of een vriendschap. Hier wordt met liefde bedoeld op een zeer algemeen basisgevoel van geven om de ander, zorg willen dragen voor de ander, maar ook met iemand kunnen meevoelen bij positieve ervaringen. Het is bij deze vorm van liefde dan ook niet noodzakelijk dat er een klik is tussen twee mensen. Zodra mensen een klik met elkaar ervaren, rijkt dat al verder dan waar deze basisliefde voor staat. Wellicht is het ook mogelijk of zelfs beter hier te spreken van erkenning. Het hebben van erkenning voor de medemens in plaats van het ervaren van liefde. Beide termen liggen in betekenis immers dicht bij elkaar en beide spelen binnen verschillende morele theorieën een hoofdrol.⁶¹ Voor huidig onderzoek rijkt het echter te ver om nader te onderzoeken waarin de twee termen precies verschillen. Daarom zal voor het gemak in huidig onderzoek de term ‘basisliefde’ worden aangehouden wanneer wordt bedoeld op het algemene basisgevoel van liefde en/of erkenning zoals hierboven staat beschreven.)

Het is dit basisgevoel van liefde dat ertoe leidt dat de ander gezien kan worden als zijnde een medemens. Een mens, die net als jijzelf, dezelfde behoefte kent om niet te willen worden aangetast in zijn waardigheid als mens.

Door uit te gaan van de subjectieve beleving van de geobjectiveerde is het niet meer noodzakelijk te achterhalen wanneer deze basisliefde precies aanwezig is. Met

⁶¹ Honneth, Axel, “Between Aristotle and Kant: Recognition and Moral Obligation,” in *Disrespect: The normative Foundations of Critical Theory* (Cambridge: Polity Press, 2007), 129-143; en Honneth, Axel, “Love and Morality: On the Moral Content of Emotional Ties,” in *Disrespect: The normative Foundations of Critical Theory* (Cambridge: Polity Press, 2007) 163-180.

andere woorden, het behoeft nu niet duidelijk te zijn welke noties of combinatie van noties het criterium vormen om het moreel problematische te kunnen scheiden van het moreel acceptabele. De subjectieve beleving van de geobjectiveerde t.a.v. dit basisgevoel van liefde is nu bepalend.

Het belang dat door huidig onderzoek wordt gehecht aan de subjectieve beleving van de geobjectiveerde t.a.v. basisliefde, leidt tot de volgende stellingname:

Seksueel objectiveren wordt volgens huidig onderzoek moreel problematisch zodra er een negatief verschil ontstaat tussen (A) de mate waarin de geobjectiveerde op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich al dan niet in de basis geliefd *wilt* voelen, en aan de andere kant (B) de mate waarin de geobjectiveerde op datzelfde moment en in diezelfde situatie zich al dan niet geliefd voelt.

Het vernieuwende aspect van deze stellingname is dat de geobjectiveerde nu *zelf* bepaalt in welke mate hij of zij op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich in de basis geliefd *wilt* voelen. Dat houdt in dat wanneer iemand (persoon A) op een bepaald moment en in een bepaalde situatie niet als méér dan een object behandeld *wilt* worden en dit ook niet wordt, dit niet moreel problematisch is. Er ontstaat pas een probleem zodra de geobjectiveerde op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich wél in de basis geliefd *wilt* voelen, maar deze basisliefde in zijn of haar ogen niet voldoende ontvangt.

Nu klinkt dit misschien wel heel kort door de bocht. Is het niet heel onwaarschijnlijk dat iemand zichzelf louter wil laten behandelen als object? Bovendien wie zegt dat persoon A niet juist zo onder invloed staat van de objectiverende cultuur waarin hij of zij leeft dat persoon A niet meer kan weten wat hij of zij *echt* wil. Denk aan Bartky die al begin vorige eeuw het gevaar benoemde van zelf-objectiveren. Een gevaar dat tegenwoordig in de psychologie veelvuldig wordt onderzocht.⁶² Dit soort bezwaren vormen gedegen kritiekpunten.

Bovendien kan tegen deze stellingname worden ingebracht dat een dergelijke zienswijze geen oplossing biedt om Kants categorisch imperatief te omarmen en tegelijk positieve vormen van seksueel mogelijk te achten. Indien iemand immers *louter* als object wordt behandeld en niet tegelijk ook als een doel in zichzelf, dan wordt volgens Kants categorische imperatief per definitie die persoon in zijn waardigheid aangetast. Dat houdt in dat ook al mocht persoon A zelf *willen* dat hij of zij op een bepaald moment en in een bepaalde situatie als object wordt behandeld, de seksuele objectivering hier volgens de categorische imperatief alsnog als moreel problematisch dient te worden beoordeeld.

Kortom, het doel van huidig onderzoek om een zienswijze te ontdekken die zowel positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk acht en tegelijk Kants categorische imperatief omarmt, lijkt tot op heden niet gelukt. Of toch wel!?

3.2.2. *Net alsof ik een object ben*

De voorafgaande paragraaf eindigt met het dilemma dat het laten bepalen wanneer iets al dan niet moreel problematisch is door de subjectieve beleving van de geobjectiveerde alsnog niet de doelstelling wordt behaald om tegelijk positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten en Kants categorische imperatief te omarmen.

De sleutel om dit dilemma te kunnen oplossen ligt in mijn ogen in het aannemen van twee verschillende belevingswerelden van de geobjectiveerde. De ene belevingswereld noem ik de “echte belevingswereld”, en de andere noem ik de “net-alsof belevingswereld”.

In de “echte belevingswereld” blijft het van belang om niet *louter* als object te worden behandeld, maar ook altijd als een doel in zichzelf. In deze belevingswereld geldt te

⁶² Zie bijvoorbeeld Fredrickson and Roberts, “Objectification Theory,” 173-206; Engeln-Maddox, et al., “Tests of objectification theory in gay and lesbian samples: Mixed evidence for proposed pathways,” 518- 532; en Hebl, et al., “The swimsuit becomes us all: Ethnicity, gender, and vulnerability to self-objectification,” 1322-1331.

allen tijde de categorische imperatief van Kant. Hier kan daadwerkelijk iemand in zijn menselijke waardigheid worden aangetast. En in deze belevingswereld is het ook logisch om te veronderstellen dat de meeste mensen er óf grote bezwaren tegen hebben om *louter* als object te worden behandeld óf zo onder invloed staan van de cultuur dat ze zich ten onrechte laten objectiveren en zelfs zichzelf ten onrechte gaan objectiveren.

In de andere belevingswereld daarentegen, de “net-alsof belevingswereld”, is het prima mogelijk dat, indien iemand *louter* als object behandeld *wilt* worden, diegene zonder problemen als zodanig kan worden behandeld. In deze “net-alsof belevingswereld” ervaart de geobjectiveerde de objectivering als een onechte situatie. Een situatie waarin gedaan wordt alsof. In deze belevingswereld hoeft seksueel objectiveren dan ook geen moreel probleem te vormen. Kants categorisch imperatief kan in deze belevingswereld niet worden geschaad, omdat de menselijke waardigheid waar o.a. Kant belang aan hecht, m.a.w. het doel in zichzelf, zich bevindt in de “echte belevingswereld”. Deze belevingswereld geeft daardoor geliefden, maar ook mensen die uit zijn op pure seksuele contacten, de ruimte om een grotere focus te leggen op de lichamelijke sensaties en hierin op te gaan zonder dat daarbij iemand daadwerkelijk onrecht wordt aangedaan. Binnen een “net-alsof belevingswereld” is het bovendien nu niet meer ondenkbaar, te denken aan de kritiek uit de vorige paragraaf, dat persoon A daadwerkelijk *wenst* om op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich als *louter* een object te laten behandelen.

Wat wel een mogelijk kritiek zou kunnen zijn is de vraag in hoeverre deze benadering eigenlijk verschilt van Kants categorische imperatief. Zo ligt in Kants categorisch imperatief niet voor de niets de nadruk op iemand *louter*, met nadruk op *louter*, als object behandelen. Indien iemand *louter* als middel wordt behandeld is er een moreel probleem. Indien iemand als middel wordt behandeld maar *tegelijk* ook als een doel in zichzelf, is er geen moreel probleem. De Kantiaan zou kunnen redeneren dat het eerste op hetzelfde neerkomt als spreken over iemand die in de “echte belevingswereld” seksueel wordt geobjectiveerd. En dat dit laatste op hetzelfde neerkomt als spreken over iemand die in de “net-alsof belevingswereld” seksueel wordt geobjectiveerd. De kritiek luidt in dat geval dat het uitgaan van twee verschillende belevingswerelden geen enkele verbetering of iets nieuws brengt boven Kants categorisch imperatief.

Een dergelijke redenering is in mijn ogen echter moeizaam overleidend te houden gezien wat Kant waarschijnlijk zelf zegt over *seksueel* objectiveren, zoals beschreven in Hoofdstuk 2.1.1. Bij seksueel objectiveren wordt hier, volgens Kant, per definitie iemand in zijn menselijke waardigheid aangetast, doordat iemand tot object wordt van de ander zijn lustgevoelens (zie Hoofdstuk 2.1.1.). Zelfs het wederkerig bevredigen van elkaars lustgevoelens bleek niet voldoende om dit gevolg te voorkomen. Alleen een huwelijk kon seksueel objectiveren moreel acceptabel maken, maar dat nam niet weg dat het seksueel objectiveren van de ander *in zichzelf* moreel kwalijk is.⁶³

Kortom, er is geen manier waarop seksueel objectiveren in zichzelf positief kan worden beoordeeld. Dit maakt dat het onderscheiden van twee belevingswerelden wel degelijk een verbetering is m.b.t. Kants categorisch imperatief. Deze twee belevingswerelden bieden immers de mogelijkheid, i.t.t. Kants categorisch imperatief, seksueel objectiveren ook in positieve vorm mogelijk te achten.

3.3. Conclusie hoofdstuk 3

In hoofdstuk 3 heeft huidig onderzoek willen laten zien dat het aannemen van een ander perspectief, het perspectief van de geobjectiveerde, tot een theorie kan leiden waarin er ruimte is voor zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren. Huidig onderzoek is hierin geslaagd door binnen deze theorie allereerst Kants categorische imperatief aan te nemen en ten tweede onderscheid te maken tussen twee verschillende belevingswerelden. Deze theorie houdt samengevat het volgende in:

⁶³ Zie Kant, *Lectures on Ethics*, 155-156, 27: 384-385.

1. Seksueel objectiveren is moreel problematisch zodra er binnen de “echte belevingswereld” van de geobjectiveerde een negatief verschil ontstaat tussen (A) de mate waarin de geobjectiveerde op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich al dan niet in de basis geliefd *wilt* voelen, en (B) de mate waarin de geobjectiveerde op datzelfde moment en in diezelfde situatie zich al dan niet geliefd voelt. Op zo’n moment wordt iemand niet tegelijk ook als een doel in zichzelf behandeld, terwijl voor een positief moreel oordeel dat in deze belevingswereld wel van belang is.
2. Seksueel objectiveren is moreel acceptabel zodra de objectivering binnen de “net-alsof belevingswereld” van de geobjectiveerde plaatsvindt. Ook al wordt de geobjectiveerde als louter een object behandeld en niet tegelijk ook als doel in zichzelf, dan is dit voor de geobjectiveerde een net-alsof-spel en daarom moreel acceptabel.

Hoofdstuk 4

Morele analyse

*

4.1 De morele analyse van de casus Roger en Jessica

In de voorafgaande delen van huidig onderzoek zijn definities en verschillende visies besproken ten aanzien van seksueel objectiveren. In dit laatste gedeelte zal een antwoord worden geformuleerd op de hoofdvraag van dit onderzoek: Hoe kan gedrag moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject? Maar bovenal zullen middels de analyse van de aan het begin gegeven casus antwoorden worden geformuleerd op de deelvragen van huidig onderzoek:

- A. Hoe kan *onopvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject?
- B. Hoe kan *opvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject?
- C. Hoe kan het *impliciet vragen naar seks* waarbij de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject moreel worden beoordeeld?

Binnen de verschillende theorieën ten aanzien van seksueel objectiveren heb ik getracht een eigen theorie te ontwikkelen die in mijn ogen een geschikte manier aanreikt om te beoordelen hoe met dergelijke gevallen (deelvragen A, B en C) op een moreel acceptabele wijze kan worden omgegaan. Aan de hand van mijn eigen geformuleerde visie zal nu de gehele Roger-Jessica-casus worden besproken.

4.1.1. *Onopvallend seksueel objectiveren (casusdeel A)*

In dit eerste gedeelte van de casus (deel A) wordt er een glimp weggeven van de gedachten van het hoofdpersonage Roger die een prachtige dame, genaamd Jessica, niet anders voor zich kan zien dan als potentiële sekskandidate. Jessica wordt door Roger geobjectiveerd, maar wordt in deze fase van de casus hier nog niet mee geconfronteerd. Hoe zou een dergelijke situatie moreel beoordeeld kunnen worden? Is het moreel acceptabel dat Roger, hoewel op onopvallende wijze, Jessica louter als een seksueel lustobject beschouwt?

Wat juist door huidig onderzoek als belangrijk werd bestempeld waar het gaat om het moreel beoordelen van seksueel objectiveren, namelijk de beleving van de geobjectiveerde, speelt deze beleving in casusdeel A nog geen rol. Jessica voelt zich in dit casusdeel immers nog niet geobjectiveerd. Uiteraard kan worden ingebracht dat hoewel Roger niet opvallend staat te kijken, Jessica toch wel door heeft dat ze door hem aantrekkelijk wordt bevonden. Dit bezwaar echter is louter het ontwijken van waar het in de casus juist om draait, namelijk dat de geobjectiveerde *geen* weet heeft van deze specifieke objectivering.

Hoe valt deze situatie nu dan moreel te beoordelen? Aangezien de belevingswereld van Jessica in dit casusdeel buiten beschouwing blijft, lijkt het mij op zijn plaats te concluderen dat Roger hier geen moreel problematisch gedrag vertoont. Er kan nu immers geen sprake zijn van een negatief verschil tussen (A) de mate waarin Jessica op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich al dan niet in de basis geliefd *wilt* voelen, en (B) de mate waarin Jessica op datzelfde moment en in diezelfde situatie zich al dan niet geliefd voelt. Laat staan dat kan worden bepaald in welke belevingswereld de objectivering door Jessica wordt geplaatst, in de “echte belevingswereld” of in de “net-alsof belevingswereld”. Het zou wellicht terecht zijn de vraag te stellen in hoeverre dit casusdeel überhaupt nog binnen het morele domein moet worden beschouwd gezien mijn eigen

aangedragen visie. Huidig onderzoek heeft niet de ruimte om op deze vraag verder in te gaan. Of de situatie nu moreel verantwoord of amoreel dient te worden beschouwd, in ieder geval kan worden geconcludeerd dat volgens de visie van huidig onderzoek Rogers objectivering niet moreel problematisch is.

4.1.2. *Opvallend seksueel objectiveren (casusdeel B)*

In dit tweede gedeelte van de casus zorgen opvallend staren, juich- en fluitgeluiden, knipogen, en andere gezichtsmimiek ervoor dat Jessica absoluut ervan op de hoogte is dat ze hier als een aantrekkelijk meisje wordt gezien. Wat echter niet geconcludeerd kan worden, is dat Jessica er ook van op de hoogte is dat ze daadwerkelijk louter als seksueel lustobject wordt beschouwd. Gezien de opzichtige handelingen en het feit dat Roger Jessica niet persoonlijk kent, is dit wel aannemelijk en wordt hier nu wel vanuit gegaan. Kortom, Jessica *weet* dat ze hier louter als seksueel lustobject wordt beschouwd.

Het zal van Jessica zelf afhangen hoe ze een dergelijke objectivering ervaart en of ze een negatief verschil ervaart tussen (A) de mate waarin Jessica op een bepaald moment en in een bepaalde situatie zich al dan niet in de basis geliefd *wilt* voelen, en (B) de mate waarin Jessica op datzelfde moment en in diezelfde situatie zich al dan niet geliefd voelt.

Vervolgens is het van belang te bepalen in welke belevingswereld Jessica de objectivering plaatst. Of de objectivering hier positief uitpakt, hangt daar van af. Indien Jessica de objectivering beleeft in de “echte belevingswereld” en een negatief verschil ervaart tussen eerder genoemde (A) en (B) dan is de objectivering moreel problematisch. Indien Jessica de objectivering beleeft in de “net-alsof belevingswereld” dan is de objectivering moreel acceptabel.

Welke beleving Jessica heeft, is niet makkelijk voor Roger om in te schatten. Het risico dat de objectivering toch door haar als negatief wordt beleefd, lijkt mij echter groot. Doordat Jessica en Roger nog helemaal niet met elkaar hebben gesproken is het onwaarschijnlijk dat Jessica voldoende basisliefde heeft ervaren om de objectivering te kunnen beleven in de “net-alsof belevingswereld”. Voor Jessica is het immers helemaal niet zeker of Roger haar niet ook daadwerkelijk louter als seksueel lustobject beschouwd of dat hij inderdaad alleen maar doet alsof. Gezien het grote risico dat Jessica de objectivering als negatief beleefd, lijkt het mij voldoende om ertoe te besluiten dat het moreel onacceptabel is iemand aan een dergelijk risico bloot te stellen. Kortom, Rogers gedrag wordt door huidig onderzoek als moreel onacceptabel beschouwd.

4.1.3. *Impliciete seksvraag (Casusdeel C)*

In het derde gedeelte van deze casus is Roger duidelijk uit op seks met Jessica. Op non-verbale wijze (e.g. kaarsjes aansteken, hand af laten glijden naar bil) vraagt Roger Jessica of ze bereid is met hem naar bed te gaan. Dit casusdeel C lijkt grotendeels op casusdeel B, aangezien bij beide Jessica ervan op de hoogte is dat ze als seksueel lustobject wordt beleefd. Het verschil bij dit casusdeel C is echter dat Jessica gedwongen wordt tot een keuze: bevestigt ze wel of niet de objectivering door met Roger naar bed te gaan?

Wat de beoordeling van dit casusdeel C bemoeilijkt, in tegenstelling tot casusdeel B, zijn de uitgebreidere vormen van contact die Jessica en Roger met elkaar kunnen hebben gehad. Binnen het spel van communicatie heeft duidelijk kunnen worden wat iemands intenties zijn en op welke wijze iemand de ander beschouwt. Het is de duidelijkheid over intenties, over hoe iemand tegen de ander aankijkt in zowel de “net-alsof werkelijkheid” als in de “echte werkelijkheid”, die mijns inziens bepalend is voor het morele oordeel dat m.b.t. een dergelijke seksvraag zou moeten gelden.

Uiteraard zou een expliciete vraag naar seks een grotere mate van duidelijkheid met zich meebrengen dan de impliciete, non-verbale wijze waarop Roger het aanpakt. Tegelijk zou ik niet durven beweren dat er helemaal geen impliciete vormen van communicatie mogelijk zijn die tot voldoende duidelijkheid kunnen leiden. Het is met die reden lastig om nu tot een moreel oordeel te komen.

Van belang is om op te merken dat bij iedere vorm van communicatie echter misverstanden kunnen ontstaan waarin intenties verkeerd worden begrepen, ook bij communicatie van al levenslang bij elkaar wonende partners. Er schuilt dus altijd het risico dat Jessica toch een negatief verschil ervaart tussen de eerder genoemde (A) en (B) en dit eveneens in de “echte belevingswereld” plaatst.

Daarentegen is er evenzeer de kans dat Jessica juist graag ingaat op het voorstel van Roger om met elkaar naar bed te gaan. In dat geval plaatst ze de seksuele objectivering hopelijk in de “net-alsof belevingswereld”. Doet ze dat niet, maar wil ze toch graag met Roger naar bed dan zou hier wel eens sprake kunnen zijn van een al ver gevorderde negatieve vorm van zelfobjectivering, daar waar Bartky, Dworkin en MacKinnon voor waarschuwen.

Kortom, er is bij deze morele casus zowel kans op een negatieve vorm van seksueel objectiveren als op een positieve vorm. Het gaat echter wel heel ver om elk risico van negatieve belevingen t.a.v. seksueel objectiveren te willen voorkomen ten koste van de kans op positieve belevingen. Wanneer het risico op negatieve belevingen t.a.v. seksueel objectiveren zo groot is dat deze de grenzen van moreel verantwoord gedrag al dan niet overschrijdt, zou een interessante vraag voor vervolgonderzoek kunnen zijn. Huidig onderzoek ziet helaas niet de ruimte daar een antwoord op te geven.

Concluderend kan daarom worden gesteld dat het morele oordeel dat in dit casusdeel C zou moeten worden bereikt, afhankelijk is van de wijze waarop mogelijk positieve gevolgen worden afgewogen tegen mogelijk negatieve gevolgen. Een kosten-baten plaatje waar vervolgonderzoek voor nodig is om meer zicht op te kunnen krijgen. Huidig onderzoek zal daarom voor dit casusdeel C een morele beoordeling verschuldigd blijven.

4.2. Conclusie morele analyse

Wat uit deze gehele morele analyse kan worden geconcludeerd is dat de onwetendheid t.a.v. de beleving van Jessica het soms moeilijk maakt tot een moreel oordeel te komen aan de hand van de analysemethode die huidig onderzoek heeft voorgesteld. Juist omdat er onduidelijkheid kan zijn over intenties en belevingen, is het zeer moeilijk om als toeschouwer te bepalen wanneer een objectiverende handeling moreel problematisch is. De meest moreel veilige optie is om bij elke onduidelijkheid over intenties het risico van negatieve belevingen t.a.v. seksueel objectiveren te voorkomen. Er kan echter worden beargumenteerd dat er altijd misverstanden kunnen optreden. De vraag rijst of daarom altijd maar rekening moet worden gehouden met de kans op negatieve belevingen t.a.v. seksueel objectiveren. Hoe met zulke situaties het beste kan worden omgegaan, vraagt om nadere analyses.

Conclusie

Huidig onderzoek stelde zich de vraag hoe gedrag moreel beoordeeld kan worden waarbij de ander louter als seksueel lustobject wordt beschouwd. Deze vraag is op zijn beurt, aan de hand van een casus, onderverdeeld in drie deelvragen: A. Hoe kan *onopvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject? B. Hoe kan *opvallend gedrag* moreel beoordeeld worden waarin de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject? C. Hoe kan het *impliciet vragen naar seks* waarbij de ander louter wordt beschouwd als seksueel lustobject moreel worden beoordeeld? Door in de eerste drie hoofdstukken in het algemeen te onderzoeken wanneer het al dan niet moreel problematisch is om iemand als louter seksueel lustobject te beschouwen, kon later in hoofdstuk 4 het resultaat van deze onderzoeken worden gebruikt om de casus te analyseren en deze deelvragen te beantwoorden. Dit heeft tot de volgende bevindingen geleid.

Uit het eerste hoofdstuk is gebleken dat bij seksueel objectiveren over het algemeen wordt aangenomen dat een mens meer is dan alleen een object. Dit 'meer' laat zich meestal verwoorden in termen als persoon, persoonlijkheid of waardigheid. Zodra hier door iemand geen aandacht aan wordt geschonken, wordt een "wie" behandeld als een "wat". Dit wordt geduid met de term objectiveren. Zodra het bij objectiveren draait om seksuele doeleinden wordt gesproken van seksueel objectiveren.

In het tweede hoofdstuk werden er zowel positieve visies als negatieve visies besproken t.a.v. seksueel objectiveren. Na het bespreken van deze verschillende visies wilde huidig onderzoek toch de optie open houden dat er zowel positieve als negatieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn. Dit om de menselijke intuïtie ten aanzien van bepaalde situaties tegemoet te komen, en omdat recent psychologisch onderzoek wijst op negatieve gevolgen van seksueel objectiveren. Het bleek echter lastig op welke wijze het binnen één theorie mogelijk is om zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten.

In hoofdstuk 3 werd vervolgens door huidig onderzoek een nieuwe invalshoek benut om zo tot een theorie te komen waarin ruimte is voor zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren. Deze theorie benadert allereerst de morele situatie vanuit de beleving van de geobjectiveerde en maakt ten tweede onderscheid tussen twee verschillende belevingswerelden. In de ene belevingswereld, de "echte belevingswereld" is het moreel problematisch om in de beleving van de geobjectiveerde *louter* als object te worden beschouwd. In de andere belevingswereld, de "net-alsof belevingswereld", maakt dit daarentegen geen verschil. Het is binnen de "net-alsof belevingswereld" dat ook positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk zijn.

Aan de hand van deze nieuw ontwikkelde theorie werd tot slot in hoofdstuk 4 de eerder beschreven casus geanalyseerd. Uit deze analyse kon voornamelijk worden geconcludeerd dat de onwetendheid t.a.v. de beleving van de geobjectiveerde het soms moeilijk maakte om tot een moreel oordeel te komen. En juist de beleving van de geobjectiveerde werd door huidig onderzoek als zo belangrijk aangemerkt bij het geven van een moreel oordeel.

Toch meent huidig onderzoek een nieuwe zienswijze te hebben geopperd die bepaalde nuances waarborgt waar voorafgaande visies minder aandacht aan hebben besteed. Zo legt deze theorie allereerst een grote nadruk op de subjectieve beleving van de geobjectiveerde. En ten tweede is deze theorie erin geslaagd om binnen één theorie zowel negatieve als positieve vormen van seksueel objectiveren mogelijk te achten.

Kortom, huidig onderzoek ziet de nieuw geopperde zienswijze als een gedegen antwoord op de hoofdvraag hoe gedrag moreel beoordeeld kan worden waarin de ander louter als seksueel lustobject wordt beschouwd. Dat wil niet zeggen dat huidig onderzoek hiermee pretendeert de beste wijze te hebben gevonden om seksueel objectiveren moreel te beoordelen. Wat deze zienswijze wel biedt, is een nieuwe interessante benadering die van inspiratie kan zijn voor andere morele onderzoeken.

Bibliografie

- American Psychological Association. "Task Force on the Sexualization of Girls." In *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls* (2010). <http://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-full.pdf> (geraadpleegd mei 2015).
- Bartky, Sandra Lee. *Femininity and Domination: studies in the phenomenology of oppression*. London: Routledge, 1990.
- Dworkin, Andrea. *Intercourse*, Twentieth Anniversary Edition, foreword by Ariel Levy. New York: Basic Books, 2007.
- Engeln-Maddox, R., S.A. Miller, D.M. Doyle. "Tests of objectification theory in gay and lesbian samples: Mixed evidence for proposed pathways." *Sex Roles* (Springer Science) 65 (2011): 518- 532.
- Fredrickson, Barbara L., and Tomi-Ann Roberts. "Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks." *Psychology of Woman Quarterly* (Cambridge University Press), 21 (1997): 173-206.
- Hebl, M.R., E.G. King, and J. Lin. The swimsuit becomes us all: Ethnicity, gender, and vulnerability to self-objectification. *Personality and Social Psychology Bulletin* 30 (2004): 1322-1331.
- Honneth, Axel. "Between Aristotle and Kant: Recognition and Moral Obligation." In *Disrespect: The normative Foundations of Critical Theory*, 129-143. Cambridge: Polity Press, 2007.
- . "Love and Morality: On the Moral Content of Emotional Ties." In *Disrespect: The normative Foundations of Critical Theory*, 163-180. Cambridge: Polity Press, 2007.
- Kant, Immanuel. *Eine Vorlesung Kants über Ethik: im auftrage der Kantgesellschaft*, herausgegeben von Paul Menzer. Berlin: Pan Verlag Rolf Heise, 1924.
- . *Lectures on Ethics*, edited by Peter Heath and J.B. Schneewind, translated by Peter Heath. New York: Cambridge University Press, 1977.
- . *The Metaphysics of Morals* (1797), edited by Mary Gregor, translated by Mary Gregor. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- MacKinnon, Catharina A. *Feminism Unmodified: Discourses on Live and Law*. Massachusetts: Harvard University Press, 1987.
- McKinley, Nita Mary, and Janet Shibley Hyde. "The Objectified Body Consciousness Scale: Development and Validation." *Psychology of Women Quarterly* (Cambridge University Press) 20 (1996): 181-215.
- Nussbaum, Martha C. *Sex & Social Justice*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Neurink, Judith. "Yezidi-meisje van zeven is voor IS al prima slaaf". In *de Verdieping* (Trouw), maandag 3 augustus (2015): 2-3.
- Soble, Alan. *Philosophy of Sex: Contemporary Readings*, edited by Alan Soble. New Jersey: Rowman and Littlefield, 1980.
- . *Pornography, Sex and Femininity*. New York: Prometheus Books, 2002.
- . "Sexual Use and What To Do About It: Internalist and Externalist Sexual Ethics." In *Essays in Philosophy* 2, no. 2 (2001): Article 2.
- Szreter, Simon, and Kate Fisher. *Sex before the sexual revolution: inimitate life in England 1918-1963*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- VandenBosch, Laura, and Steven Eggermont. "The Role of Mass Media in Adolescents' Sexual Behaviors: Exploring the Explanatory Value of the Three-Step Self-Objectification Process." *Archives of Sexual Behavior* (Springer Science) 44 (2015): 729-742.